

Тема

**Правові основи бюджетної системи України.
Бюджетні повноваження України та органів
місцевого самоврядування**

План лекційного заняття:

1. Бюджетна система України, її структура та принципи побудови
2. Бюджетна класифікація, її складові
3. Складові частини державного та місцевих бюджетів

1. Бюджетна система України, її структура та принципи побудови

Бюджетна система України:

сукупність державного бюджету і місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права

Елементи бюджетної системи:

```
graph TD; A[Елементи бюджетної системи:] --- B[Структура]; A --- C[Принципи побудови]; A --- D[Організація функціонування];
```

Структура

Принципи
побудови

Організація
функціонування

Види бюджетів

```
graph TD; A[Види бюджетів] --> B[Державний бюджет]; A --> C[Місцеві бюджети]; B --> D[правова форма - закон]; D --> E[розробляється і затверджується КМУ та ВРУ]; C --> F[правова форма - правові акти]; F --> G[розробляються і затверджуються представницькими органами АРК та ОМС];
```

Державний бюджет

правова форма - закон

розробляється і
затверджується
КМУ та ВРУ

Місцеві бюджети

правова форма - правові акти

розробляються і
затверджуються
представницькими
органами АРК та ОМС

Бюджетний устрій України

визначена правовими нормами система бюджетів України, розмежування доходів і видатків між ними, повноваження органів законодавчої й виконавчої влади у сфері бюджету

Бюджетна система країни

дворівнева

Державний бюджет України

місцеві бюджети

Бюджети місцевого самоврядування:

територіальних громад
сіл

селищ

їх об'єднань

міст (у тому числі,
районів у містах)

До місцевих бюджетів належать бюджети:

АР Крим

Місцевого
самоврядування

Областей

Районів

Зведений бюджет

сукупність усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України

ОХОПЛЮЄ
ПОКАЗНИКИ

Державного
бюджету України

зведеного бюджету
Автономної
Республіки Крим

зведених бюджетів
областей і міст Києва
та Севастополя

призначення

на підставі зведених показників доходів та видатків, які отримує вся бюджетна система країни, здійснити аналіз і визначити засади державного регулювання економічного і соціального розвитку України

Зведений бюджет АР Крим

ОХОПЛЮЄ
ПОКАЗНИКИ

бюджету Республіки

зведених бюджетів її районів

бюджетів міст республіканського значення

Зведений бюджет області

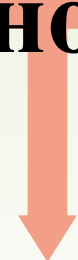
ОХОПЛЮЄ
ПОКАЗНИКИ

обласного бюджету

зведених бюджетів районів

зведених бюджетів місцевого самоврядування

Принципи бюджетної системи України:

- єдності
- збалансованості
- самостійності
- повноти
- обґрунтованості
- ефективності

- субсидіарності
- цільового використання
- справедливості
- неупередженості
- публічності та прозорості
- відповідальності
- учасників бюджетного процесу

Єдиний казначейський рахунок

рахунок, відкритий центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів (Казначейство України), у Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у системі електронних платежів Національного банку України, на якому консолідуються кошти державного та місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, кошти інших клієнтів, які відповідно до законодавства знаходяться на казначейському обслуговуванні (включаючи кошти, зараховані на єдиний рахунок)

Дефіцит бюджету

сума, на яку рівень видатків бюджету перевищує рівень надходжень

Профіцит бюджету

перевищення доходів бюджету над його видатками

2. Бюджетна класифікація, її складові

Бюджетна класифікація:

єдине систематизоване групування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів

Складові бюджетної класифікації:

Класифікація
доходів
бюджету

Класифікація
видатків

Класифікація
фінансування
бюджету

Класифікація
боргу

Доходи бюджету:

податкові надходження

неподаткові надходження

доходи від операцій із
капіталом

трансферти

Класифікації доходів за ознаками:

соціально-економічними:

доходи від суб'єктів господарювання незалежно від форми власності;

кошти, що надходять від населення.

за методом вилучення коштів і юридичною формою:

доходи, внесення яких відбувається добровільно;

доходи, що стягуються в обов'язковому порядку.

за умовою зарахування до відповідних бюджетів:

власні;

закріплені;

регульовані.

Класифікація видатків:

```
graph TD; A[Класифікація видатків:] --> B[програмна]; A --> C[відомча]; A --> D[економічна]; A --> E[функціональна];
```

програмна

відомча

економічна

функціональна

**Рівні деталізації
функціональної класифікації
видатків:**

```
graph TD; A[Рівні деталізації функціональної класифікації видатків:] --> B[розділи;]; A --> C[підрозділи;]; A --> D[групи.]
```

розділи;

підрозділи;

групи.

Критерії класифікації видатків за:

Соціально-економічними ознаками:

на фінансування:

- 1) національної економіки;
- 2) соціально-культурних заходів;
- 3) державних і муніципальних програм та інвестицій;
- 4) утримання ОДВ й ОМС, правоохоронних органів, судів, прокуратури;
- 5) зовнішньоекономічної діяльності;
- 6) оборони тощо.

Функціональними ознаками:

- 1) загальнодержавні функції;
- 2) оборона;
- 3) громадський порядок, безпека та судова влада;
- 4) економічна діяльність;
- 5) охорона навколишнього природного середовища;
- 6) житлово-комунальне господарство;
- 7) охорона здоров'я;
- 8) духовний та фізичний розвиток;
- 9) освіта;
- 10) соціальний захист та соціальне забезпечення.

Економічним змістом:

- 1) поточні;
- 2) капітальні;
- 3) видатки на кредитування за вирахуванням погашення.

Поточні видатки

забезпечують постійне фінансування завдань і функцій держави та органів місцевого самоврядування

Капітальні видатки

спрямовані на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, нау-хау, на розширене відтворення

Резервний фонд

певний обсяг нерозподілених видатків, який протягом року можна використовувати на фінансування непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і які не можна передбачити при складанні проекту бюджету

не може перевищувати **1%**
обсягу видатків загального
фонду

Класифікація фінансування бюджету

визначає джерела отримання фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту бюджету, і напрями витрачання фінансових ресурсів, що утворилися внаслідок профіциту бюджету. Витрати на погашення боргу належать до складу фінансування бюджету.

Фінансування бюджету класифікують:

За типом кредитора

Внутрішні

зовнішні

За типом боргового зобов'язання

може емітуватися у формі облігацій внутрішньої та зовнішньої державних позик, ощадних сертифікатів, казначейських зобов'язань

депозитів та цінних паперів, що їх використовують для управління ліквідністю з погляду внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування

Класифікація боргу

систематизує інформацію про всі боргові зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим, місцевого самоврядування

Класифікацію боргу бюджету класифікують:

**За типом
кредитора**

Внутрішні

Зовнішні

**За типом
боргового
зобов'язання**

Заборгованості
залежно від терміну
розміщення
фінансового
зобов'язання

довгострокові
(від 5 до 10 років)

середньострокові
(від 1 до 5 років)

короткострокові
(до 1 року)

**Бюджет
складають:**

Доходи

всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України

Видатки

кошти, спрямовані на реалізацію програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум

Складові частини державного та місцевого бюджетів

Складові бюджету:

```
graph TD; A[Складові бюджету:] --> B[Загальний фонд:]; A --> C[Спеціальний фонд:];
```

Загальний фонд:

Спеціальний фонд:

Складовими частинами загального фонду бюджету є
(ст. 13 БКУ):

- 1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету;
- 2) всі видатки бюджету, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету;
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету без визначення цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок надходжень загального фонду бюджету);
- 4) фінансування загального фонду бюджету.

Складовими частинами спеціального фонду бюджету є:

- 1) доходи бюджету (включаючи власні надходження бюджетних установ), які мають цільове спрямування;
- 2) видатки бюджету, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (у тому числі власних надходжень бюджетних установ);
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету з визначенням цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету);
- 4) фінансування спеціального фонду бюджету.

За рахунок коштів Державного бюджету здійснюються видатки на:

1. Державне управління (законодавчу і виконавчу владу та ПУ)
2. Судову владу
3. Міжнародну діяльність
4. Фундаментальні та прикладні дослідження
5. Національну оборону
6. Правоохоронну діяльність і безпеку держави
7. Освіту
8. Охорону здоров'я
9. Соціальний захист та соціальне забезпечення
10. Культуру і мистецтво
11. Фізичну культуру і спорт
12. Обслуговування державного боргу
13. Проведення виборів та референдумів тощо

За рахунок коштів місцевого бюджету здійснюються видатки на:

1. Органи місцевого самоврядування
2. Соціальний захист та соціальне забезпечення
3. Місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів
4. Культурно-мистецькі програми місцевого значення
5. Програми підтримки кінематографії й ЗМІ місцевого значення
6. Місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту
7. Типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури місцевого значення
8. Транспорт, дорожнє господарство
9. Заходи з організації порятунку на воді
0. Обслуговування боргу органів місцевого самоврядування
1. Програми природоохоронних заходів місцевого значення
2. Місцеву пожежну охорону
3. Управління комунальним майном
4. Регулювання земельних відносин
5. Заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру

Поняття та зміст бюджетних повноважень

Бюджетні повноваження

це сукупність прав та обов'язків у галузі бюджетної діяльності, що регулюються нормами чинного законодавства і реалізуються відповідними представницькими і виконавчими органами влади

Взаємовідносин державного і місцевого бюджетів:

1) право законодавчих (представницьких) органів державної влади і органів місцевого самоврядування самостійно здійснювати бюджетний процес відповідно до засад Бюджетного кодексу

2) стимулювання органів місцевого самоврядування до збільшення їх доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів

3) закріплення права за органами державної влади й органами місцевого самоврядування відповідно до Бюджетного кодексу визначати напрями витрат за рахунок коштів відповідного бюджету

4) неприпустимість вилучення доходів, отриманих додатково у ході виконання рішення про бюджет, сум перевищення доходів над витратами бюджетів і сум економії за витратами бюджету

Бюджетні повноваження України

Повноваження по здійсненню правового регулювання в галузі бюджету:

- 1) затверджує єдину бюджетну класифікацію (єдину для всіх видів бюджетів),
- 2) встановлення принципів і основ бюджетного процесу для всіх рівнів бюджетів,
- 3) встановлення основ бюджетних повноважень органів місцевого самоврядування,
- 4) встановлення системи заходів по збалансуванню бюджетів усіх рівнів,
- 5) складання зведеного бюджету та звіту про його виконання,
- 6) здійснення методичного керівництва в бюджетній діяльності і контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Права і обов'язки по відношенню до Державного бюджету

Ця група повноважень пов'язана з тим, що головну роль в бюджетній системі України відіграє Держбюджет, тому в галузі Держбюджету Україна має такі повноваження:

- 1) затвердження Держбюджету (ст.85 Конституції України).
- 2) одержання закріплених за Держбюджетом доходів,
- 3) визначення напрямів використання бюджетних асигнувань та їх розмірів за напрямленнями,
- 4) утворення в Держбюджеті резервного фонду,
- 5) право на організацію і здійснення бюджетного процесу,
- 6) право на встановлення граничного розміру дефіциту Держбюджету та джерел його покриття,
- 7) затвердження звіту про виконання Держбюджету України,
- 8) проведення контролю за виконанням Держбюджету.

Права і обов'язки по відношенню до місцевих бюджетів

- 1) підтримання фінансово місцевого самоврядування,
- 2) гарантування органам місцевого самоврядування доходної бази, достатньої для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб,
- 3) затвердження диференційованих та єдиних нормативів відрахувань від регулюючих доходів до місцевих бюджетів,
- 4) право вилучення з місцевого бюджету до державного бюджету частини надлишку у випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету,
- 5) визначення розмірів дотацій, які передаються місцевим бюджетам,
- 6) визначення розмірів субвенцій і цільових напрямлень їх використання,
- 7) здійснення контролю за законним, доцільним, економічним витрачанням коштів та належним їх обліком.

Бюджетні повноваження органів місцевого самоврядування

По відношенню до Держбюджету України:

- 1) права органів місцевого самоврядування на одержання з Держбюджету України у повному обсязі фінансування для здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади,
- 2) право на одержання цільової допомоги у вигляді дотацій, субвенцій і субсидій,
- 2) право виконувати рішення органів державної влади які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування тільки в межах переданих їм ресурсів,
- 3) право органів місцевого самоврядування одержувати компенсацію з Держбюджету у випадках, коли держава не забезпечує попередньої їх витрати на виконання рішень державних органів,
- 4) обов'язок місцевих органів самоврядування передати з місцевого бюджету у Держбюджет частину надлишків доходів над видатками у випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету.

По відношенню до власного бюджету:

- 1) право всіх представницьких органів місцевого самоврядування затверджувати свої бюджети,
- 2) право на гарантовану державою доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб,
- 3) право на власні та закріплені законом за місцевими бюджетами на стабільній основі загальнодержавні доходи і визначення напрямів використання бюджетних коштів як гарантію самостійності,
- 4) право на визначення у законодавстві власних доходних джерел у своїх бюджетах,
- 5) право на формування доходів бюджету розвитку за рахунок частини податкових надходжень, коштів, залучених від розміщення місцевих позик,
- 6) право на спрямування коштів поточного бюджету на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань.

По відношенню до бюджету нижчого рівня:

- 1) права обласних рад розподіляти кошти Держбюджету, що передаються у вигляді дотацій, субвенцій, між районними бюджетами і бюджетами міст обласного підпорядкування,
- 2) використовувати для фінансування з обласного бюджету спільних проектів територіальних громад,
- 3) право об'єднувати на договірних засадах кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ, та організацій та створити для цього відповідні органи і служби.